

השפעתה של האנתפאדה על דעת הקהל בישראל

יהודה בן מאיר ואולנה בגנו-מולדבסקי

האנתפאדה השנייה, שפרצה בסוף ספטמבר 2000, הייתה ללא ספק אחד האירועים המרכזיים בחיי המדינה בעשור האחרון. יש יסוד להניח כי לאירועי האנתפאדה הייתה השפעה לא מבוטלת על דעת הקהל הישראלי בכל הקשור לסוגיות הביטחון הלאומי. בקשר לכך מתעוררות בכל זאת שלוש שאלות מרכזיות. הראשונה: האם אפשר לזהות השפעה עקבית של האנתפאדה על דעת הקהל; השנייה: אם התשובה לשאלה הראשונה חיובית, לאיזה כיוון השפיעה האנתפאדה ומהם השינויים בדעת הקהל שחלו בעקבות אירועי האנתפאדה; והשלישית: האם השינויים שנצפו היו קצרי טווח והפיכים או שמא היו שינויים ארוכי טווח שרישומם ניכר עד היום.

בהתחשב בחומרת האירועים שאפיינו את האנתפאדה השנייה, בייחוד בשנות השיא – מהמחצית השנייה של 2001 עד סוף המחצית הראשונה של 2003 – בהיקף האבדות שנגרמו במהלכה לחברה ולמקום המרכזי שהיא מילאה בשיח הציבורי בשנים אלו – היה מקום לחשוב שלאנתפאדה אכן תהיה השפעה מרחיקה לכת ובת קיימה על דעת הקהל בישראל, אולם לפי הנתונים, ההשפעה של האנתפאדה על עמדות הציבור היהודי בסוגיות מרכזיות של הביטחון הלאומי מורכבת למדי ורחוקה מלהיות חד-משמעית. מלבד זה, אם הייתה השפעה של ממש לאירועי האנתפאדה על דעת הקהל, הרי שברוב המקרים היא הייתה הפיכה, ובמידה רבה דעכה ככל שדעכה האנתפאדה.

לפני בחינת השפעת האנתפאדה על דעת הקהל, צריך לתחום את תקופת האנתפאדה. ראשיתה של האנתפאדה ידועה – 30 בספטמבר 2000, ברם אין תאריך מוסכם לסיומה. שיאה של האנתפאדה היה במאוס 2002, והיא הלכה ודעכה לאטה במשך שנים, לאחר מבצע "חומת מגן" במאוס-אפריל 2002. במאמר

ד"ר יהודה בן מאיר הוא חוקר בכיר וראש פרויקט חברה ודעת קהל בישראל, במכון למחקרי ביטחון לאומי
אולנה בגנו-מולדבסקי היא חוקרת במסגרת תכנית ניובאוואר לתלמידי תואר שלישי, במכון למחקרי ביטחון לאומי

זה נתייחס לתקופה של חמש שנים, מ־2001 עד 2005, כאל תקופת האנתפאדה, ולשנת 2002 – כשיאה.

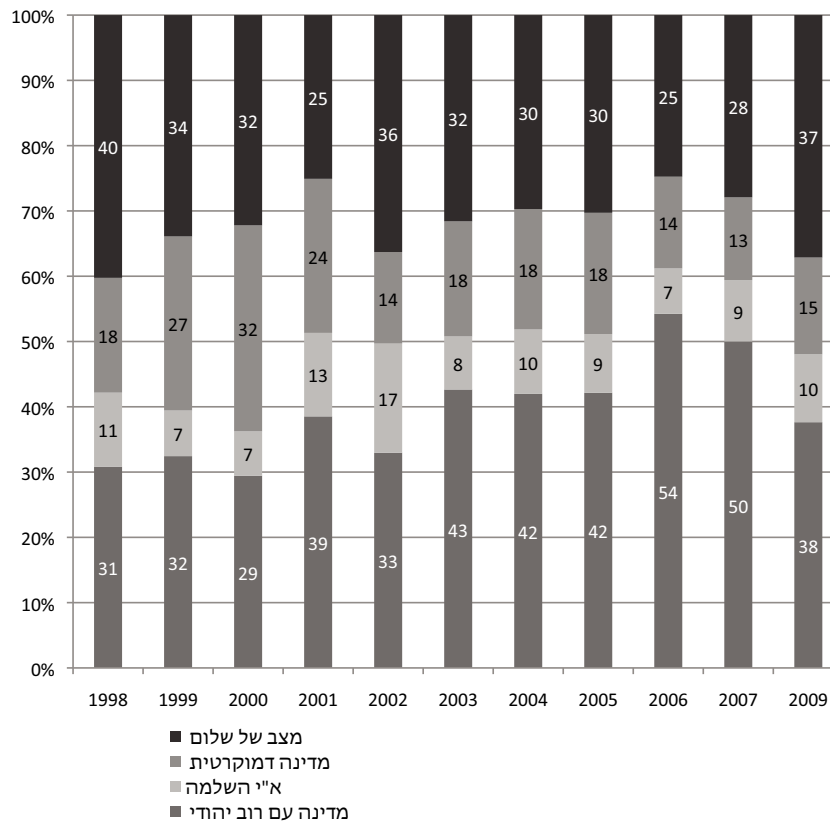
בפרויקט המתנהל במכון, מאז 1985, לבדיקת דעת הקהל בסוגיות הביטחון הלאומי (NSPOP) בוצעו סקרי דעת קהל על מדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית הבוגרת בישראל בכל אחת משנות האנתפאדה ובשנים שקדמו לה (1998, 1999, 2000) וכן בשנים שלאחריה (2006, 2007 ו־2009). על בסיס סדרה זו של מחקרי עומק אפשר לקבל תמונה טובה על השפעת האנתפאדה על דעת הקהל בישראל.

עם זאת, יש לזכור שדעת הקהל היא נושא מורכב למדי עם היבטים שונים. יש להבחין בין ערכים ("מדינת ישראל כמדינה יהודית", "ארץ ישראל השלמה"), המשקפים אמונות מרכזיות של היחיד והאמורים להיות, יחסית, עמידים בפני שינויים, עמדות ודעות בסוגיות קונקרטיות שעומדות על הפרק (מדינה פלסטינית, "שטחים תמורת שלום", נכונות לפינוי התנחלויות כחלק מהסדר קבע), המאופיינות על ידי מידה מסוימת של יציבות, אם כי נתונות לשינויים בעקבות אירועים חיצוניים משמעותיים ונושאים שמעצם טיבם וטבעם חשופים לתנודתיות רבה, כגון מצב רוח לאומי ואישי, תפיסת האיום ותפיסת שחקנים אחרים בזירה.

ערכים

אשר לערכים, אכן נמצא כי לאנתפאדה הייתה השפעה מוגבלת וקצרת טווח. מאז תחילת פרויקט המחקר נתבקשו המרואיינים לדרג את חשיבותם היחסית של ארבעה ערכי יסוד: "מדינה עם רוב יהודי", "ארץ ישראל השלמה", "מדינה דמוקרטית" ו"מצב של שלום". לוח 1 מסכם את התוצאות עבור השנים 1998 עד 2009.

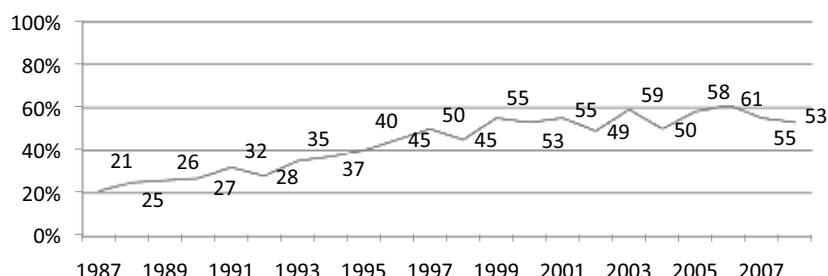
עיון בלוח מראה שהתוצאות בשנת 2009 קרובות מאוד לאלו שהתקבלו בשנת 1998, היינו כעבור 11 שנה ולאחר האנתפאדה וכן לאחר האירועים של השנים 2000–2006 (מלחמת לבנון השנייה, האכזבה מההינתקות החד־צדדית מעזה, השתלטות חמאס על עזה והפיכתה לבסיס של טרור נגד ישראל ומבצע "עופרת יצוקה"). אם הייתה השפעה של האנתפאדה, היא הייתה בעיקר בכיוון של חיזוק הדומיננטיות של השיקול הדמוגרפי. בשנים שקדמו לאנתפאדה היה הערך "מצב של שלום" הראשון בחשיבותו, ואילו משנת 2003 דורג הערך "מדינה עם רוב יהודי" כערך החשוב ביותר. החשיבות של ערך זה הלכה וגדלה עד שבשנת 2006 דירגו אותו יותר ממחצית מהציבור הישראלי כערך החשוב ביותר. הנושא הדמוגרפי היה נימוק מרכזי בהסברת הצורך בהינתקות החד־צדדית מעזה, ועמדה במידה רבה ביסוד המצע של מפלגת קדימה בבחירות של 2006. סביר להניח שעליות

לוח 1. הערך החשוב ביותר, 1998–2009

החשיבות של השיקול הדמוגרפי היא תוצאה של כמה אירועים, והאנתפאדה היא אחד מהם.

בשתי שנות השיא של האנתפאדה – 2001 ו-2002 – ניכרת עלייה מסוימת בחשיבות המיוחסת לערך של "ארץ ישראל השלמה", אולם למעט שנתיים אלו – אחוז היהודים המדרגים ערך זה כערך החשוב ביותר נע בין שבעה ל-11 אחוזים, ולמעט שנת השיא – 2002 – הוא דורג תמיד כערך החשוב פחות מבין ארבעת הערכים. השפעה מסוימת לאנתפאדה אפשר אולי לראות בירידה בחשיבותו של הערך "מדינה דמוקרטית", אשר הוגדר "זכויות פוליטיות שוות לכולם". בשנת 1999 דירגו אותו 27 אחוז כערך החשוב ביותר, ובשנת 2000 – 32 אחוזים, היינו כשליש מהאוכלוסייה היהודית. משנת 2002 קיימת ירידה ברורה בחשיבותו של ערך זה, והוא נע בין 14 ל-18 אחוזים – בשיא האנתפאדה (2002) הוא אף דורג כערך הפחות חשוב. יש בסיס לסברה שתופעה זו משקפת התגברות של תחושות

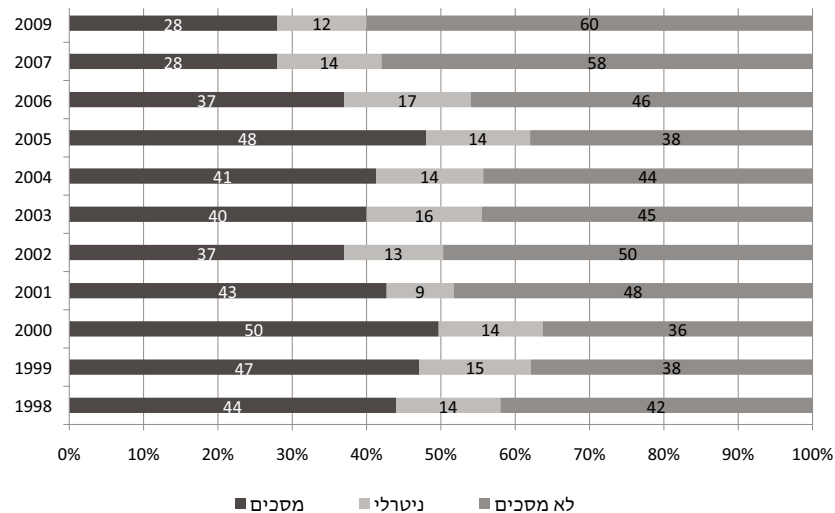
לוח 2. תמיכה בהקמת מדינה פלסטינית 1987–2009

שליליות כלפי ערבים, ובכלל זה ערביי ישראל, בעקבות אירועי האנתפאדה. תוצאות נוספות שיוצגו להלן מחזקות השערה זו. לאחר תנודות רבות המשקפות את אירועי העשור, בשנת 2009, חזרה התמונה להיות דומה לזו של שנת 1998, היינו שוויון בין הערך של מדינה יהודית והערך "שלום".

עמדות פוליטיות

נתון אחד מרכזי מעיד על השפעה מוגבלת למדי של האנתפאדה על עמדות פוליטיות של הציבור. במשך עשרים שנה נשאלו המרואיינים אם במסגרת הסכם קבע הם תומכים או מתנגדים להקמתה של מדינה פלסטינית בגדה המערבית ובעזה. לוח 2 מראה את התוצאות עבור שאלה זו. התמיכה בהקמתה של מדינה פלסטינית גדלה מ-21 אחוזים בשנת 1987 עד 61 אחוזים ב-2006 (55 אחוזים ב-2007 ו-53 אחוזים ב-2009). מאז 1999 עד 2009, רמת התמיכה נעה בין חמישים לשישים אחוזים עם תנודות לכאן ולכאן, לרבות בשנות האנתפאדה. אמנם ב-2002 ירדה התמיכה ל-49 אחוזים, אך כבר ב-2003 (עוד בשיא האנתפאדה) היא עלתה לרמת שיא של 59 אחוזים; בשנת 2004 היא שוב ירדה לחמישים אחוזים, אך בשנת 2005 עלתה ל-58 אחוזים, ובשנת 2006 הגיעה לשיא חדש של 61 אחוזים. קשה להבחין בהשפעה של ממש של אירועי האנתפאדה על הנכונות בקרב הציבור היהודי בישראל לתמוך בהקמתה של מדינה פלסטינית במסגרת הסדר קבע שיביא לסיום הסכסוך. הירידה בתמיכה במדינה פלסטינית בשנים 2007 ו-2009 קשורה לא לאנתפאדה כי אם לאירועים של שנים אלו (כמו שפורטו לעיל); בשנת 2009 תמכו 64 אחוזים מהציבור בפתרון של "שתי מדינות לשני עמים" (עוד לפני נאאמו של ראש הממשלה נתניהו ביוני 2009).

שאלה נוספת שיכולה להעיד אולי על השפעת האנתפאדה על עמדות פוליטיות התייחסה לעיקרון "שטחים תמורת שלום". המרואיינים נתבקשו לציין על סולם של

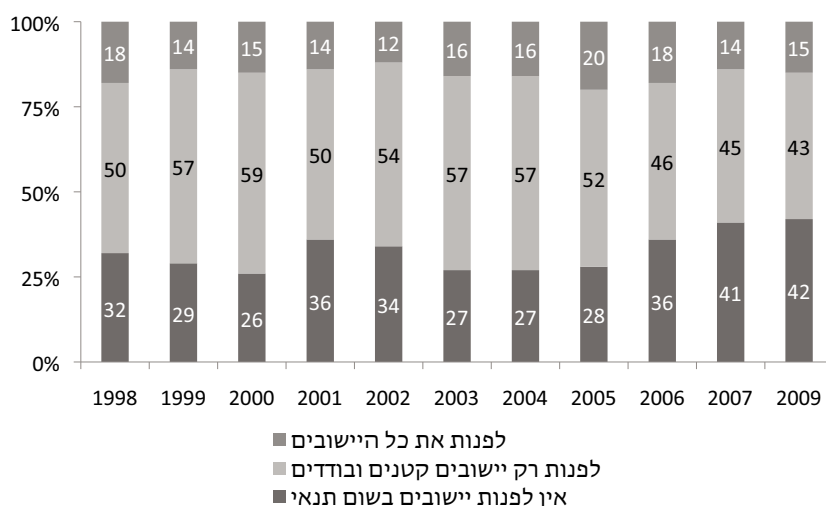

לוח 3. תמיכה בעיקרון "שטחים תמורת שלום" 1998–2008

שבע דרגות את מידת ההסכמה שלהם עם המשפט: "יש להחזיר שטחים תמורת שלום". לוח 3 מראה את התוצאות עבור השנים 1998–2009.

בשאלה זו אכן הייתה השפעה ברורה של האנתפאדה. בשנת 2000 הסכימו חמישים אחוזים עם עיקרון זה, ו-36 אחוזים בלבד הביעו אי-הסכמה. ככל שהתארכה האנתפאדה, כן איבד הרעיון של "שטחים תמורת שלום" מהפופולריות שלו, וכעבור שנתיים בלבד – בשנת 2002 – רואים היפוך מגמה – 37 אחוזים בלבד מסכימים, וחמישים אחוזים מביעים אי-הסכמה. עם זאת, השפעה זו הייתה בהחלט הפיכה, ולאחר 2002, ככל שהחלה האנתפאדה לדעוך, כן שבה ועלתה התמיכה בעיקרון זה; בשנת 2005 חזרו הנתונים לרמתם משנת 2000 – 48 אחוזים הסכימו ו-38 אחוזים הביעו אי-הסכמה. הירידה הניכרת בתמיכה ברעיון של "שטחים תמורת שלום" בשנים 2006–2009 אינה קשורה לאנתפאדה אלא משקפת את השפעת האירועים של שנים אלו, אשר גרמו לישראלים רבים מאוד להטיל ספק רב בתועלת שיש בנסיגה משטחים (דרום לבנון ועזה). סביר להניח שהירידה בשנת 2006 בתמיכה בעיקרון של שטחים תמורת שלום, שהיא גם הפיכת כיוון לעומת 2005 (רוב נגד במקום רוב בעד), משקפת את האכזבה הראשונית מההינתקות – ניצחון חמאס בבחירות והמשך הטרור מעזה; המשך הירידה בשנים 2007 ו-2009 משקף את מלחמת לבנון השנייה, התגברות הטרור מעזה ומבצע "עופרת יצוקה".

זה גם מסביר את הפער הגדול בין העמדה בנוגע לעיקרון "שטחים תמורת שלום" ובין התמיכה במדינה פלסטינית (שהקמתה כרוכה בנסיגת ישראל

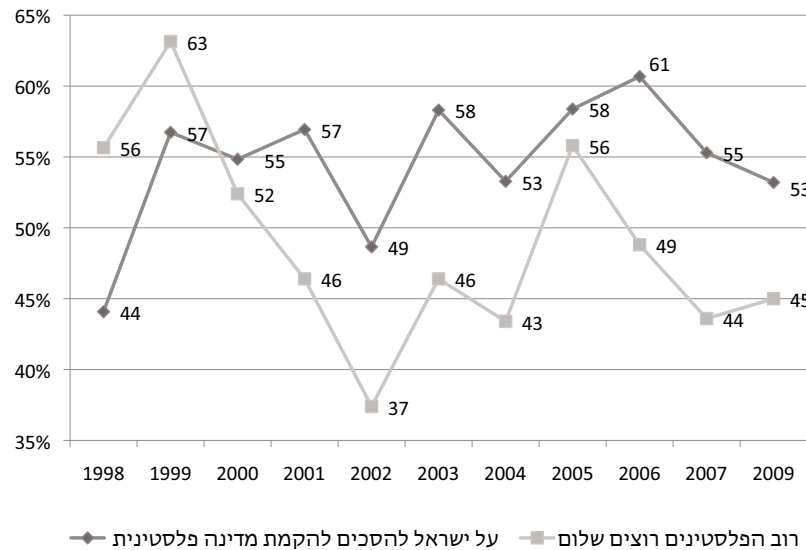

לוח 4. פינוי התנחלויות כחלק מהסדר הקבע 1998–2009

משטחים). התשובה טמונה במורכבות של דעת הקהל, בחשיבות העליונה לניסוח המדויק של כל שאלה ובעובדה שלביטויים מסוימים יש משמעויות מיוחדות – מעין קודים – עבור הציבור בישראל. הרוב הגדול של הציבור היהודי התאכזב מהתוצאות של הנסיגות החד-צדדיות מלבנון ומעזה, ומשום כך איבד הרעיון של "שטחים תמורת שלום" את אמינותו. הציבור חדל מלהאמין שנסיגה משטחים כשלעצמה תביא שלום. עם זאת, הוא ער לבעיה הדמוגרפית ולצורך למצוא פתרון לסכסוך – גם אם הוא פסימי מאוד אשר לסיכוי להשגת פתרון כזה – ורוצה בהפְּדוּת מהערבים. משום כך, אם מדובר בהסדר קבע, הרוב מוכן לתמוך בהקמת מדינה פלסטינית.

שאלה נוספת בתחום העמדות הפוליטיות עסקה באפשרות של פינוי התנחלויות במסגרת הסדר קבע. המרואיינים נשאלו בנוגע לעמדתם בסוגיה זו. התוצאות מוצגות בלוח 4.

עמדות הציבור בנוגע לפינוי התנחלויות השתנו במשך העשור. עם זאת, לפי הנתונים, השפעת האנתפאדה הייתה מוגבלת למדי. אמנם בשיא האנתפאדה (השנים 2001 ו-2002) גדל חלקו של הציבור שאינו מוכן לפנות את היישובים בשום תנאי (בעשרה אחוזים בערך), אבל בשנים 2003 עד 2005 חזר המצב לרמה שאפיינה את השנים שלפני האנתפאדה. העלייה באחוז המתנגדים לכל פינו בשנים 2006 עד 2009 היא כנראה תוצאה של ההינתקות ב-2005 ואירועי השנים 2006–2009.

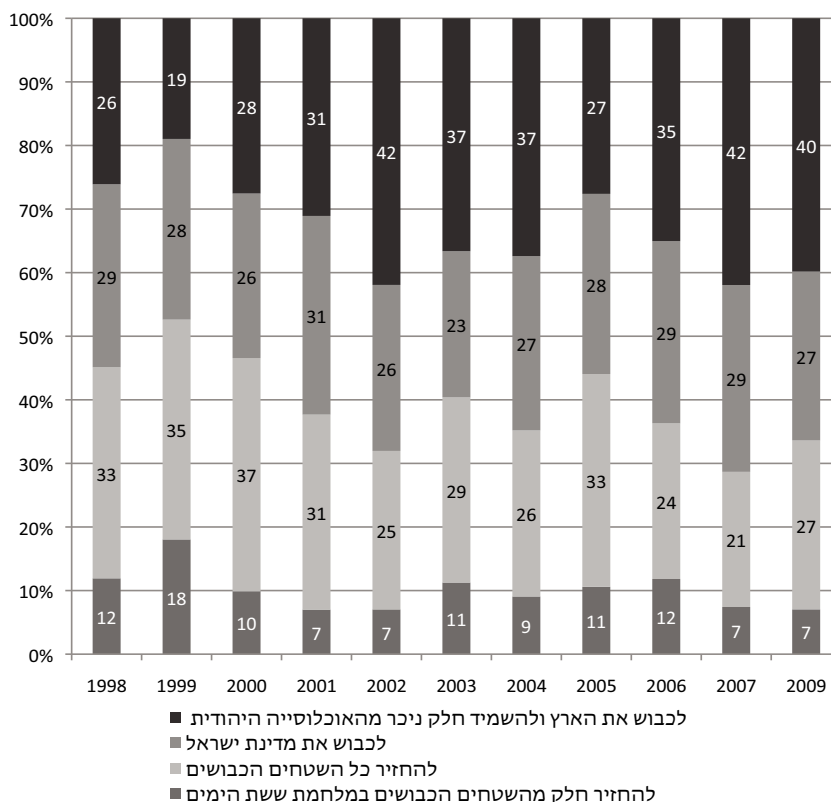

לוח 5. תומכים במדינה פלסטינית למול הסוברים שרוב הפלסטינים רוצים שלום 1998–2009

תפיסת הזולת

היבט חשוב מאוד בדעת הקהל, בייחוד בכל הקשור לסכסוך הישראלי-פלסטיני, הוא התפיסות, הרשמים וההנחות בנוגע לכוונותיו ולשאיפותיו של הצד השני. כאן אפשר לראות השפעה ניכרת של האנתפאדה, אם כי גם היא אינה לגמרי בלתי הפיכה. המרואיינים נשאלו באיזו מידה לדעתם "רוב הפלסטינים רוצים בשלום". לוח 5 מראה את התוצאות עבור השנים 1998–2009, לעומת היקף התמיכה בהקמתה של מדינה פלסטינית בשטחי יהודה שומרון ועזה במסגרת הסדר קבע (ממצאים שהוצגו בלוח 2).

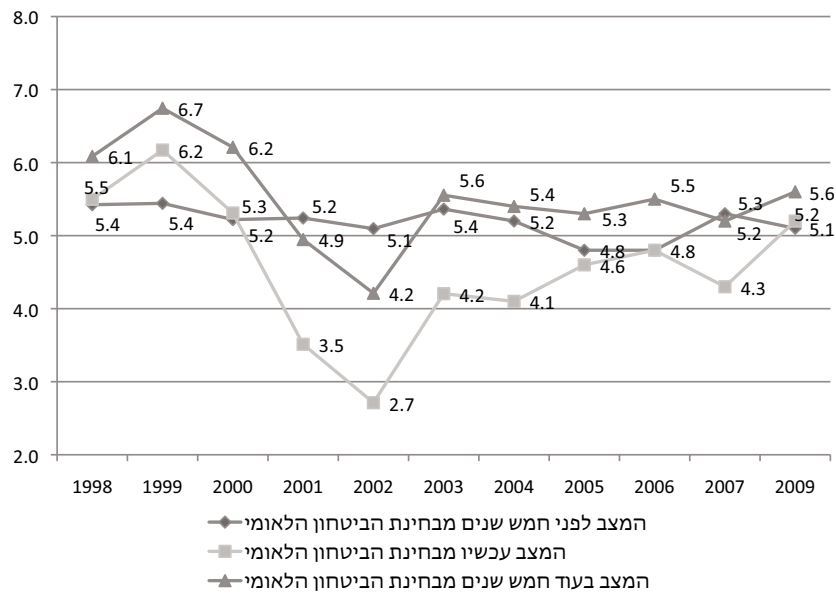
הממצאים מצביעים על כך שבנוגע לתמיכה במדינה פלסטינית קיימות עליות ומורדות, אך בראיית כלל התקופה קיימת מידה רבה של יציבות, והתמיכה נעה בין חמישים לשישים אחוזים. התמונה משתנה כאשר מדובר בתפיסה של הישראלים בעניין רצונם של הפלסטינים בשלום. בשנת 1999, 63 אחוזים – כמעט שני שלישים מהציבור היהודי סבר כי: "רוב הפלסטינים רוצים בשלום". כעבור שלוש שנים, אחוז הסוברים כך ירד כמעט בחצי – ל-37 אחוזים, קצת יותר משליש. אמנם ההשפעה דרמטית, אך במידה לא מבוטלת – הפיכה. בשנת 2005, השנה האחרונה לאנתפאדה, חזר אחוז הסוברים שהפלסטינים רוצים בשלום לרמתו בשנת 1998,

לוח 6. מהי שאיפת הערבים בסופו של דבר 1998–2009

היינו 56 אחוזים, אם כי בכל זאת רחוקה מהשיא של שנת 1999. הירידה בשנים 2006–2009 – כמו נתונים אחרים – קשורה כנראה לאירועים של אותן שנים. מגמה דומה נצפית בנוגע לשאלה בדבר כוונותיהם ושאיופיהם של הערבים (יודגש שכאן לא דובר על "הפלסטינים" כי אם על הערבים באופן כללי). למרואיינים ניתנו ארבע אפשרויות: החזרת כמה מהשטחים שנכבשו ב־1967, החזרת כל השטחים, כיבוש של מדינת ישראל וכיבוש של הארץ והשמדה של חלק ניכר מהאוכלוסייה היהודית במדינת ישראל. לוח 5 מראה את התוצאות עבור השנים 1998–2009.

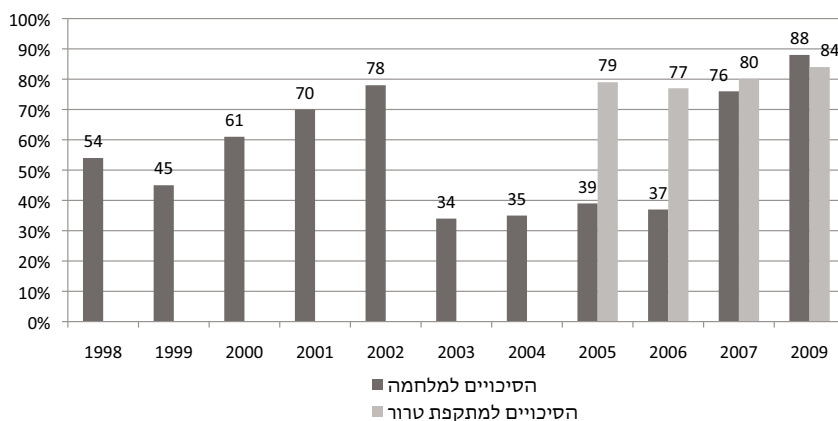
לצורך הניתוח נראה בשתי האפשרויות הראשונות תפיסת השאיפות של הערבים כלגיטימיות מבחינתם, ובשתי האפשרויות האחרות כשאיפה לא־לגיטימית ושלילית ביותר. בשנים 1998–2000, הציבור פחות או יותר חלוק בראייתו את השאיפות של הערבים – בשנת 2000 תפסו אותן 47 אחוזים כשליליות פחות לעומת 54 אחוזים שתפסו אותן כשליליות ביותר. בשנת 2002, רק כשליש (32)

לוח 7. מצב הרוח הלאומי 2009-1998

לוח 8. מצב הרוח האישי 2009-1998

לוח 9. הסיכויים למלחמה / למתקפת טרור בשלוש השנים הקרובות
2009–1998

אחוזים) תפסו אותן כשליליות פחות לעומת שני שלישים (68 אחוזים) שסברו כי שאיפות הערבים הן לפחות השמדתה של מדינת ישראל, אולם גם בנוגע לשאלה זו, ההשפעה נראית הפיכה במידה רבה – בשנת 2005 חזרו המספרים כמעט בדיוק על הנתונים של שנת 1998.

מצב רוח לאומי ותפיסת האיום

אפשר לצפות שמצב הרוח הלאומי והאישי יושפעו מאוד מאירועים דוגמת האנתפאדה. המרואיינים נתבקשו לדרג את מצבה של מדינת ישראל מבחינת הביטחון הלאומי, בסולם של תשע דרגות, במועד המחקר, חמש שנים לפני מועד זה וחמש שנים אחרי מועד זה. הם גם נתבקשו לדרג את מצבם האישי בסולם דומה במועדים דומים. התוצאות מוצגות בלוחות 7 ו-8. הערכה סובייקטיבית של מצב המדינה מבחינת הביטחון הלאומי מהווה אינדיקציה למצב רוח כללי והערכת מצבו האישי של מרואיין מהווה אינדיקציה למצב הרוח האישי.

כמצופה, התוצאות משקפות את עצמת ההשפעה של האנתפאדה על דעת הקהל לטווח קצר, בייחוד בכל הקשור להערכת מצבה של המדינה מבחינת הביטחון הלאומי. הירידה הדרסטית, בשלוש שנים (משנת 1999 – 6.2 – לשנת 2002) בהערכת מצבה של מדינת ישראל מבחינת הביטחון הלאומי מצביעה על כך שלפחות בעת האירועים עצמם ראה הציבור היהודי באנתפאדה אירוע ביטחוני מהחמורים ביותר. מן הראוי להדגיש ששפל כה נמוך כמו שנצפה בשנת 2002 לא נראה מעולם ושעד היום הזה הערכת מצבה של המדינה טרם שבה לרמה הגבוהה של שנת 1999. אמנם מצב הרוח הלאומי הלך והשתפר בצורה מרשימה

משנת 2002 עד שנת 2009, ובייחוד בשנת 2009 (כנראה בעקבות מבצע "עופרת יצוקה"), אך עדיין הוא נקודה שלמה מתחת לרמתו בשנת 1999.

התמונה בנוגע למצב הרוח האישי דומה, אם כי דרמטית הרבה פחות, והדבר מצביע על כך שברמת הפרט השפעת האנתפאדה, אפילו בשעתה, הייתה מוגבלת. הירידה משנת 1999 ל-2002 היא בהיקף של 1.2 נקודות בלבד, והתוצאה עבור 2009 קרובה לזו של 1999. באופן כללי קיים פער ניכר בין הערכת מצבה של המדינה ובין ההערכה הסובייקטיבית של כל פרט את מצבו האישי. פער זה הוא תופעה ידועה החוזרת במחקרים רבים ואף במדינות אחרות. אנשים נוטים לתת הערכות חמורות יותר למצב הכללי לעומת הערכות של מצבם האישי כפי שהוא נתפס בעיניהם.

האנתפאדה השפיעה לא רק על מצב הרוח, כי אם – ואולי אף ביתר שאת – על מידת האופטימיות של הציבור בנוגע לעתיד. תופעה זו נרשמה גם ברמה הלאומית וגם ברמת הפרט. בשנת 1999 ביטא הציבור היהודי אופטימיות רבה מאוד הן אשר לעתיד המדינה (6.7) והן – בייחוד – אשר לעתידו האישי (7.5); עשור לאחר מכן רמות האופטימיות עודן נמוכות מאוד מהשיא (5.6 ו-6.7 בהתאמה). עם זאת, השיפור הרב שחל מאז 2002, ובייחוד בשנת 2009, מעיד על מידה גבוהה של חוסן לאומי.

נבחנה גם השפעת האנתפאדה על תפיסת האיום. המרואיינים נשאלו בנוגע לסיכויים שתפרוץ מלחמה בשלוש השנים הקרובות, ומשנת 2005 נשאלו גם בנוגע לסיכויים למתקפת טרור חדשה בשלוש השנים הקרובות. התוצאות מוצגות בלוח 9.

בשנת 1999 חששו פחות ממחצית הציבור (45 אחוזים) ממלחמה בשנים הקרובות. כעבור שלוש שנים, בשנת השיא של האנתפאדה, יותר משלושת רבעי מהציבור (78 אחוזים) סברו שיש סיכויים גבוהים למלחמה בעתיד הקרוב. עם זאת, גם כאן ההשפעה הייתה הפיכה – ככל שהתברר כי ישראל מתגברת על האנתפאדה, כן פחת החשש – מ-2003 עד 2006 הוא נחלת שליש מהציבור היהודי בלבד. מלחמת לבנון השנייה ומבצע "עופרת יצוקה" חידדו מאוד בקרב הציבור היהודי את החשש ממלחמה נוספת "בצפון או בדרום", וכיום הוא נחלתם של כמעט כל הציבור (88 אחוזים).

התמונה שונה בכל הקשור לסכנת הטרור – כאן לא ניכרת התאוששות מפורענות האנתפאדה. אמנם אין לנו נקודת השוואה (לפני האנתפאדה), אבל הנתונים מצביעים על כך שלפחות משנת 2005 (השנה הראשונה שנשאלה השאלה) נשארה רמת החרדה של הציבור בישראל מהתחדשות הטרור גבוהה ביותר, והיא נחלתם של שמונים אחוזים בערך מהאוכלוסייה.

סיכום

לפני שניגש לסיכום, מחובתנו לציין שתי הערות אזהרה. ראשית, כבכל מחקר מתאמי, עצם קיומו של קשר לא בהכרח מעיד על סיבתיות. יש להניח שהשינויים בדעת הקהל בשנות האנתפאדה קשורים, במידה זו או אחרת, בעצם אירועי האנתפאדה, בייחוד לפי מרכזיותם של אירועים אלו עבור העם בישראל. עם זאת, היו ללא ספק גם גורמים אחרים שפעלו באותה עת, אשר גם להם הייתה השפעה על עיצוב דעת הקהל – אם כן, דעת הקהל היא תוצאה משולבת של מכלול גורמים.

שנית, במדינה דמוקרטית מקבלי ההחלטות מושפעים וקשובים לדעת הקהל. עם זאת, גם כאן הקשר אינו אחד לאחד ואינו חד-כיווני. לעמדות של המנהיגים יש השפעה לא מבוטלת על עיצוב העמדות של הציבור ומנהיגים מוכנים, בנסיבות מיוחדות, לפעול גם בניגוד לדעת הקהל השוררת באותה עת.

האנתפאדה השנייה גרמה שינויים בדעת הקהל הישראלי בזמן התרחשותה, אך רובם הגדול של שינויים אלו היו הפיכים. אירועים ביטחוניים שקרו לאחר מכן – מלחמת לבנון השנייה ומבצע "עופרת יצוקה" – טשטשו גם הם במידה רבה את השפעת האנתפאדה.

הנתונים מצביעים על כך שאי־אפשר לזהות השפעה עקבית ובלתי הפיכה של האנתפאדה על דעת הקהל. אירועי האנתפאדה הפחיתו באופן ניכר את תחושת הביטחון של הציבור בישראל, אם כי גם כאן ככל שדעכה האנתפאדה, כן חל שיפור בתחושת הביטחון ובמצב הרוח הכללי והאיש. בו בזמן התחזקה העמדה בנוגע להיעדר רצון טוב מצד הערבים (הן פלסטינים והן ארצות ערב). רוב התנודות בדעת הקהל, שחלו בעקבות אירועי האנתפאדה, היו קצרות טווח והפיכות. לסיכום, אנתפאדת אל־אקצא הייתה רצופה באירועים אכזריים שהסעירו את דעת הקהל באותה תקופה, אך השפעתם על רוב העמדות והערכים הפוליטיים הייתה הפיכה וקצרת טווח יחסית.